

LATVIEŠU DEPUTĀTU DARBĪBA PROVINCIĀLPADOMĒS ZEMSTES PAŠVALDĪBAS REFORMAS PROJEKTA SAGATAVOŠANĀ (1905–1907)

Jānis Bērziņš

Dr. habil. hist., LU Latvijas vēstures institūts, vadošais pētnieks.

Zinātniskās intereses: Latvijas vēsture 19. gadsimta otrajā pusē, strādniecības vēsture 19. gadsimtā un 20. gadsimta sākumā, 1905. gada revolūcijas vēsture, Latvijas Republikas saimniecības vēsture.

E-pasts: j.beerzinsh@gmail.com

1905.–1907. gada demokrātiskā revolūcija Krievijas impērijā priekšplānā izvirzīja prasību pēc nepieciešamākajiem sabiedriski politiskajiem pārkārtojumiem. Baltijā starp tiem viens no svarīgākajiem – likvidēt saglabājušos feodālismam raksturīgo vietējo pašpārvaldi. Rakstā norādīts uz zemstes reformas ieviešanas nepieciešamību Baltijā. Ar zemstes pašvaldības reformas projekta sagatavošanu nodarbojās pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē un gubernu provinciālpadomēs, kuras bija izveidotas vēlēšanu ceļā, vadoties pēc patvaldnieka 1905. gada 28. novembra nolikuma norādījumiem. Šajās vēlētajās institūcijās blakus baltvācu muižnieku un pilsētu buržuāzijas pārstāvjiem iegāja 33 latviešu tautības deputāti. Raksta mērķis ir atsegt zemstes pašvaldības jautājuma nozīmīgumu latviešu tautas dzīvē; parādīt pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes, Vidzemes un Kurzemes provinciālpadomju latviešu deputātu uzskatus par pašvaldības jautājumiem; analizēt latviešu deputātu aktivitātes, jo viņiem pirmo reizi savas tautas vēsturē bija iespēja kopā ar baltvācu muižnieku un pilsētu pārstāvjiem apspriest un izteikt savus uzskatus par Baltijas gubernu un apriņķu vietējās pašvaldības jautājumiem. Rakstā atsegta pretrunas starp iedzīvotāju mazākumu – baltvāciešiem un vietējiem iedzīvotājiem latviešiem un igauņiem. Latviešu deputātu piedalīšanās pašvaldības jautājumu apspriešanā pakāpeniski sagatavoja tautu nākotnes demokrātiskajām un valstiskajām aktivitātēm.

Atslēgas vārdi: pašvaldības reforma, deputātu mērķi, zemstes izveides nepieciešamība, latviešu deputātu aktivitātes, Baltijas zemstes pašvaldības projekts.

1905.–1907. gada demokrātiskā revolūcija izvirzīja neatliekamas izmaiņas sabiedrības tiesību jautājumos. Vidzemes, Igaunijas un Kurzemes guberņā viena no svarīgākajām reformām bija zemstes pašvaldības reforma.

20. gadsimta sākumā Latvijas laukos pastāvēja vēsturiski izveidojušās divu līmeņu un kārtu pašvaldības. Vidzemes un Kurzemes guberņā augstākie pašvaldības orgāni bija baltvācu muižnieku landtāgi, kuri savu darbību koncentrēja uz muižnieku privilēģiju aizstāvēšanu, zemes un zemnieku jautājumu kārtošānu. Visi zemnieku likumi bija landtāgu sagatavoti. Latgales muižnieki savus pašvaldības centienus izteica Vitebskas guberņas un apriņķu muižnieku sapulcēs.

Otrā līmeņa pašvaldība bija zemnieku kārtas pagasts, kurš darbojās, balstoties uz 1866. gada 19. februāra nolikumu. Pagasts pārzināja vietējās vajadzības: uzturēja skolas, apgādāja nabagus un nespējniekus, uzturēja pagasta tiesu, medicīnisko palīdzību u.c. Zemnieku dalība pagasta pašvaldībā bija ierobežota. Lauku iedzīvotājiem ārpus kārtām esoša pašvaldība nebija pieejama. Latvijas lielāko pilsētu pašvaldības atradās baltvācu buržuāzijas rokās.

Par pašvaldības reformu sabiedrībā bija dažādi uzskati. Latviešu sociāldemokrātu viedoklis publiski izskanēja 1905. gada 19.–20. novembrī notikušajā Latvijas pagastu delegātu kongresā. Kongresa rezolūcijā tika norādīts, ka pašvaldības jautājums būs izšķirams tikai tad, kad Krievijā nodibināsies demokrātiska valdība, Krievijā sanāks Satversmes sapulce, savukārt Rīgā – latviešu pagastu Satversmes sapulce, kura izstrādās galīgo pašvaldības projektu. Pašreizējā momentā jāsasauca pagastu pilnsapulces, kurās piedalās visi pilngadīgie pagasta iedzīvotāji, un veco pagasta valžu vietā jāievēlē rīcības komitejas. Tās ir pagaidu iestādes, kuru mērķis — apmierināt pagasta iedzīvotāju vissteidzamākās vajadzības līdz tam laikam, kad Rīgā notiks latviešu pagastu Satversmes sapulce.

Latviešu un igauņu pilsonības lielākā daļa, vēlēdamies atbrīvoties no baltvācu muižnieku landtāgu kundzības, uzstājās par zemstu pašvaldības ieviešanu Baltijas guberņās. Krievijas impērijas Eiropas daļas daudzās guberņās kopš 1864. gada pastāvēja vietējās pašpārvaldes orgāns – zemste. Zemstēs bija pārstāvēti muižnieki, zemnieki,

rūpnieki, tirgotāji, māju īpašnieki, garīdznieki. Noteicošā loma tajās bija nodrošināta muižniekiem. Patvaldība zemstēm bija nodevusi tiesības kārtot guberņu un apriņķu saimnieciskās vajadzības.

Balstoties uz patvaldnieka 1905. gada 28. novembra nolikumu, nepieciešamo reformu projektu sagatavošanai Baltijā 1906. gada aprīlī tika ievēlēta pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padome un līdz septembra sākumam arī Vidzemes un Kurzemes guberņu provinciālpadomes.¹ Padome noteica trīspakāpju reformu projektu apspriešanas kārtību: provinciālpadomes apakškomisijās, guberņu provinciālpadomēs, pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē. Pēc tiesībām pati augstākā instance bija pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padome. Taču arī tai likumdošanas mērogā bija tikai padomdevējas tiesības. Tās uzdevums bija apkopot un sagatavot projektus par reformējamiem jautājumiem, kas jau iepriekš guberņas atsevišķās apakškomisijās un provinciālpadomēs bija apspriesti, un tad beidzot sagatavoto materiālu iesniegt valsts augstākajām likumdošanas instancēm. Šinī pakāpē pieņemtajos reformu projektos būtiskas izmaiņas vairs netika veiktas. Arī debatētāju uzstāšanās pēdējā apspriešanas pakāpē tika ierobežota. Vienīgais, ko zemnieku² deputāti varēja darīt, ja nepiekrita padomes locekļu vairākuma balsojumā pieņemtajam lēmumam, – izteikt rakstiski savas “īpašās domas”.

Rakstā pētniecības uzmanība pievērsta Baltijas guberņu zemstes pašvaldības reformas projekta apspriešanai. Par zemāko zemstes pašvaldības vienību apspriešanā iesniegtais muižnieku projekts noteica nevis pagastu vai draudzi, bet apriņķi. Tā kā zemnieku pagasta pašvaldības reformēšana neietilpa toreizējā muižniecības zemstes pašvaldības reformas projektā, tad šis jautājums rakstā netiek skatīts, lai gan pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padome vēlāk savu uzmanību veltīja arī pagasta reformas projekta apspriešanai. Izpētes mērķis ir ne tik daudz vispusīgi izsekot pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes un guberņu provinciālpadomju plašajai darbībai Baltijas guberņu zemstes pašvaldības reformas izstrādes gaitā, cik atsegt zemstes jautājuma nozīmīgumu latviešu tautas dzīvē, parādīt pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes, Vidzemes un Kurzemes guberņu provinciālpadomju latviešu deputātu uzskatus

par pašvaldības jautājumiem, skatīt deputātu aktivitātes, ņemot vērā faktu, ka latviešu un igauņu ievēlētajiem pārstāvjiem pirmo reizi savu tautu vēsturē šajās institūcijās bija iespēja kopā ar baltvācu muižniekiem un pilsētu deputātiem apspriest un izteikt savus uzskatus par Baltijas guberņu un apriņķu vietējās pašvaldības jautājumiem. Zemnieku deputātiem bija nepieciešams pamatot savus uzskatus un tos aizstāvēt pret labāk izglītoto un ar pašvaldības praktisko un teorētisko pieredzi bagāto baltvācu aristokrātijas pārstāvju uzstādījumiem. Šādā skatījumā Latvijas vēsturē šī tēma nav pētīta. Par pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes un guberņu provinciālpadomju vispārējo darbību izvērsti ir rakstījis vienīgi 20. gadsimta sākuma notikumu laikabiedrs Fricis Garais (pseidonīms V. Zemcevs).³ Viņš, balstoties uz vēstures pirmavotiem, ir sniedzis objektīvu šo institūciju darbības gaitu un pamatotus secinājumus. Rakstā izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīva fondos esošie pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes un Kurzemes guberņas provinciālpadomes apspriežu materiāli, plaši lietoti latviešu, vācu un krievu preses avoti. Reformu problēmu pētniecību raksta autors ir aizsācis savos iepriekšējos rakstos.⁴

Skaita ziņā visvairāk zemnieku deputātu darbojās Baltijas guberņu un Sāmsalas provinciālpadomēs, kuru uzdevums bija sagatavot reformu projektus par savām guberņām un tos iesniegt ģenerālgubernatora padomē. Šis ilgais apspriešanas process sākās ar pašu zemāko pakāpi – Baltijas guberņu un Sāmsalas attiecīgu reformas projektu sagatavošanas apakškomisiju darbu. Apakškomisijas uzsāka muižnieku landtāgos tapušo reformu projektu apspriešanu un sagatavoja savas atziņas iesniegšanai guberņu un Sāmsalas provinciālpadomēs. Mūs ne tik daudz interesē šī formāli izvērstā darba rezultāti, kas jau sākumā pat daudziem apspriežu dalībniekiem liekas cerības uz reālu reformu ieviešanu Baltijā nesolīja, bet gan latviešu deputātu darbība un uzskati, kurus viņi izvirzīja debatēs, un centieni tos aizstāvēt šajās trijās ar vēlēšanu palīdzību izveidotajās reformu sagatavošanas instancēs.

Pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padome sastāvēja no 22 Igaunijas, Vidzemes, Kurzemes guberņas un Sāmsalas ievēlētajiem deputātiem. Šo skaitu veidoja 8 muižnieku deputāti, 8 zem-

nieku deputāti, 6 deputāti no trijām guberņu pilsētām – Rīgas, Rēveles (Tallinas) un Jelgavas. Pēc tautībām – 13 baltvācieši, 6 igauņu deputāti (5 zemnieku deputāti, 1 deputāts no Rēveles pilsētas) un 3 latviešu zemnieku deputāti (P. Siecenijs, K. Burkevics, J. Lautenbahs). No Vidzemes guberņas bija ievēlēts Pēteris Siecenijs. Par otro Vidzemes guberņas deputātu ievēlēja igauņi Janu Tenisonu, kuru no deputātu skaita izslēdza tāpēc, ka tas bija parakstījis Viborgas aicinājumu, bet viņa vietā izvirzīja Ādolfu Lindi.⁵ No Kurzemes guberņas abi zemnieku deputāti bija latvieši: Kārlis Burkevics un Jēkabs Lautenbahs, par viņu palīgiem ievēlēja Pēteri Juraševski un Jāni Goldmani.⁶ Kamēr pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padome ķērās pie zemstes pašvaldības reformas projekta pieņemšanas, Krievijas II Valsts domē ievēlēja K. Burkevicu un P. Juraševski. Vietā padomē tika izvirzīts J. Goldmanis no Bauskas un par padomes deputātu palīgiem B. Eimans no Talsu un P. Bunduks no Jaunjelgavas apriņķa.⁷ Taču, tā kā padome un guberņu provinciālpadomes savas aktivitātes izvērta tikai pēc I Valsts domes un II Valsts domes slēgšanas, tad K. Burkevics darbu pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē un guberņas provinciālpadomē nepameta.

No Vidzemes guberņas muižniecības pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē bija izvirzīti tādi redzami pārstāvji kā muižniecības landmaršals barons F. Meiendorfs un landrāts Ā. Pilars fon Pilhaus, no guberņu pilsētām: Rīgas pilsētas galva Georgs Armitsteds un Rīgas pilsētas domnieks zvērināts advokāts Ervins Morics. No Kurzemes guberņas muižniecības: landmaršals kņazs Georgs Līvens, Kurzemes kredītsabiedrības padomnieks barons Hamilkars fon Felkerzāms, Jelgavas domnieks Jūlijs Šimans. Arī muižniecības un pilsētu deputātiem bija izvirzīti vietnieki no redzamākajiem baltvāciešiem. Baltvācieši ģenerālgubernatora padomē bija nodrošinājuši savu pārsvaru pār zemnieku deputātiem, jo muižniekiem bija iespējams palīgā paņemt kāda tautieša balsi no pilsētu deputātiem, tāpēc muižnieki domstarpību gadījumos ar zemnieku deputātiem (un tas notika regulāri), balsojot par sev labvēlīgiem reformas projekta pantiem, parasti varēja šādā “demokrātiskā ceļā” iziet kā uzvarētāji.

No Vidzemes un Kurzemes guberņu administrācijām darboties ģenerālgubernatora padomē ar padomdevēja tiesībām tika ieteikti

vairāki pārstāvji, starp tiem arī daži no latviešu inteliģences. Zināmā mērā tas tika darīts vienīgi, lai parādītu, ka vietējiem iedzīvotājiem tiek atļauts aktīvi piedalīties reformu projektu sagatavošanā. Kurzemes gubernators šim darbam nosauca personas, kas, viņaprāt, labi orientējās zemnieku dzīvē, ekonomikā un agrāro attiecību jautājumos: Dobeles apriņķa Teteles pagasta vecāko E. Šeferi, Jelgavas lauksaimniecības biedrības priekšsēdētāju agronomu J. Bisenieku, Jelgavas lauksaimniecības biedrības priekšsēdētāja biedru agronomu J. Bergu, Dobeles apriņķa Vircavas pagasta zemnieku māju īpašnieku Pūcišu Ģedertu (īst. v. Ģederts Eulenburgs), zemnieku māju īpašnieku zvērinātu advokātu A. Stērsti un Dobeles apriņķa Teteles pagasta zemnieku māju īpašnieku agronomu Frišmani. No Vidzemes guberņas padomdevēju sarakstā nonāca žurnālists P. Zālīte, mācītājs A. Niedra, mācītājs K. Irbe un zvērināts advokāts A. Krastkalns.⁸ Vēstures avotu trūkuma dēļ grūti noteikt, kādu ieguldījumu viņi deva ģenerālgubernatora padomes un Vidzemes un Kurzemes guberņu provinciālpadomju darbā. Zināms, ka pēdējā instancē – ģenerālgubernatora padomē apspriežot Baltijas zemstes pašvaldības projektu, aktīvi savas domas izteica paša ģenerālgubernatora uzaicinātais padomnieks “Rīgas Avīzes” redaktors F. Veinbergs.⁹ Kā norādīts avīzē “Latvija”, ģenerālgubernatora mērķis ir bijis uzaicināt F. Veinbergu tāpēc, ka viņš “stāv ļoti uz labo pusi” un, pēc gubernatora domām, viņš izdarīs spiedienu uz zemnieku deputātiem konservatīvā garā. Avīzē secināts, ka F. Veinberga iespaids uz latviešiem gan “ir ļoti niecīgs” un nekad latvieši viņu neuzskatīs par savu vadoni.¹⁰

Deputātu skaits Baltijas guberņu un Sāmsalas provinciālpadomēs bija ievērojami lielāks, nekā tas tika atvēlēts augstākajā šī pasākuma iestādījumā – pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē. Vidzemes guberņas provinciālpadomē vien bija 44 deputāti (16 muižnieku, 16 zemnieku un 12 pilsētu pārstāvji), bet Kurzemes guberņā – 48 deputāti (20 muižnieku, 20 zemnieku un 8 pilsētu pārstāvji).¹¹ No Vidzemes guberņas provinciālpadomes paredzētajām 16 zemnieku deputātu vietām astoņas pienācās latviešiem un astoņas igauņiem. Trīs latviešu deputāti vēl nāca no Vidzemes guberņas pilsētām.

Kurzemes guberņas provinciālpadomes 48 deputātu vidū bija 19 latvieši, 27 vācieši, 1 baltkrievs un 1 krievs.¹² No Kurzemes guberņas 20 zemnieku deputātu vietām 18 pienācās latviešiem (viens baltkrievs un viens krievs). Kurzemes guberņas zemnieku deputātus atbalstīja no guberņas mazajām pilsētām ievēlētais Kandavas pārstāvis. Tātad Vidzemes un Kurzemes guberņu provinciālpadomēs savus uzskatus varēja izteikt 30 latviešu tautības deputāti. Guberņu provinciālpadomju sēdēs ar lēmējtiesībām varēja piedalīties arī pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes deputāti, starp kuriem, kā jau iepriekš norādīts, bija trīs latviešu tautības deputāti.

Guberņu provinciālpadomes apspriedes bija tā vieta, kurā zemnieku deputāti visplašāk varēja izteikt savus ierosinājumus un iebildumus. Tā kā šajās apspriedēs vienkopus sapulcējās visvairāk zemnieku deputātu, kas, ja arī paši ne vienmēr uzstājās ar saviem priekšlikumiem vai iebildumiem pret apspriežamā muižnieku projekta pantiem, varēja noklausīties izraisījušās debates. Tā bija vērā ņemama zemes pārvaldības skola.

Pēc apspriežamās reformu projektu tematikas bija paredzēts izveidot piecas apakškomisijas: pašvaldības, agrāro, skolas, baznīcas un tieslietu apakškomisiju.¹³ Lai veiktu šos uzdevumus, 1906. gada 27. septembrī sapulcējās Vidzemes guberņas provinciālpadome, bet nedaudz vēlāk – 3. oktobrī arī Kurzemes guberņas provinciālpadome. Pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padome deva reformu projektu apspriešanas plānu.

Zemstes pašvaldības reformas projekta sagatavošanas gaitā vispirms bija paredzēts izskatīt jautājumus par visu iedzīvotāju šķiru, pilsētu un miestu pārstāvības tiesībām zemstes pašvaldībās, zemstes pašvaldības iestāžu resora apjomu, zemstes pašvaldības pārstāvju vēlēšanas kārtību, par tiesībām noteikt zemstes nodevas, klaušas, kā arī jautājumu par pagasta pašvaldības pārveidošanu.¹⁴

Baltvācu landtāgos izstrādātajā zemstes pašvaldības reformas projektā pagasts zināmu muižnieku apsvērumu dēļ nebija iekļauts. Tajā, līdzīgi kā Krievijas zemstēs, par mazāko zemstes pašvaldības vienību tika nosaukts apriņķis. Baltijas pagaidu ģenerālgubernators V. Sologubs, kas bija galvenais apspriežu vadītājs un noteicējs, pret šādu zemstes pašvaldības projektu neiebilda.

Vidzemes guberņas provinciālpadomes apakškomisijās blakus ievēlētiem apakškomisiju locekļiem varēja, pēc pašu vēlēšanās, pierakstīties arī citi guberņas provinciālpadomes deputāti un pieaicinātie pārstāvji ar padomdevēja tiesībām. Zemstes pašvaldības apakškomisijā no latviešu deputātiem darbojās tikai viens pārstāvis – F. Grosvalds. Domājams, ka pēc iepriekšējās vienošanās latviešu deputāti šajā apakškomisijā virzīja juristu F. Grosvaldu, kura zināšanu bagāža pašvaldības jautājumos no visiem provinciālpadomes deputātiem bija vislielākā. Pašvaldības reformu sagatavošanas apakškomisijā no igauņu zemnieku deputātiem darbojās A. Lorics.¹⁵ Salīdzinot atsevišķās apakškomisijās piedalījušos latviešu deputātu skaitu, jāatzīst, ka visvairāk no viņiem vēlējās darboties agrārās reformas projekta sagatavošanas apakškomisijā. Zemnieku deputāti mazāku uzmanību pievērta pašvaldības reformas apspriešanai, lai gan vairāki latviešu preses izdevumi un sevišķi “Rīgas Avīze” uzskatīja, ka no visām reformām vissvarīgākā tomēr ir pašvaldības reforma.¹⁶

Baltvācieši darbu pašvaldības apakškomisijā uzskatīja par ļoti nozīmīgu, tāpēc tajā tika deleģēti nopietni spēki, starp viņiem redzamākie bija landrāts barons Ā. Pilars fon Pilhaus, landrāts barons Henrihs Tīzenhauzens, barons V. Staels fon Holsteins un vairāki citi. Barons Ā. Pilars fon Pilhaus kļuva par Vidzemes guberņas pašvaldības apakškomisijas vadītāju.¹⁷ Baltvācieši saprata, ka šajā jautājumā panākt vienošanos ar latviešiem un igauņiem būs viens no visgrūtākajiem uzdevumiem.¹⁸ Būtībā gan te no muižnieku deputātu puses nebija runa par vienošanos, bet gan par savas gribas uzspiešanu.

Labvēlīga zemstes pašvaldības reformas projekta pieņemšana Krievijas valsts likuma līmenī baltvāciešu aristokrātijai joprojām nodrošinātu esošā administratīvā un saimnieciskā stāvokļa saglabāšanu Baltijā. Latviešu deputāti, piedaloties pašvaldības apakškomisijā, līdzīgi kā visās citās apakškomisijās, galvenokārt savu uzmanību veltīja, lai privilēģēto vāciešu saujīņa, kas “Baltijā atzīst priekš sevis tikai valdnieku stāvokli”, tiktu tiesībās pielīdzināta citiem iedzīvotājiem.¹⁹ Latvieši uzstājās par savu sociālo interešu aizstāvēšanu.

Arī Kurzemes guberņas provinciālpadomes sēdē, kuru atklāja gubernators L. Kņazevs, svarīgākais jautājums bija par apakškomisiju sastāvu. Gubernators ierosināja katru no piecām apakškomisijām

ievēlēt piecu cilvēku sastāvā, t.i., no muižnieku deputātiem – divi, no zemnieku – divi un no pilsētnieku – viens. Viņš uzskatīja, ka 25 vīri piecās apakškomisijās strādās daudz labāk nekā tad, ja darbā piedalītos visi guberņas provinciālpadomē ievēlētie. Pārējie deputāti, kas netiks ievēlēti apakškomisijās, varēs braukt uz mājām.²⁰ Gubernatora priekšlikumu aktīvi atbalstīja baltvācu deputāti.²¹ Viņu intereses saprotamas: jo skaitliski mazāka zemnieku deputātu daļība apakškomisijā, jo vienkāršāk un ātrāk būs pieņemti landtāgā izstrādātos un iesniegtos reformu projektus. Ģenerālgubernatora padomes latviešu deputāts K. Burkevics uzskatīja, ka pieci cilvēki apakškomisijā ir par maz. Viņš ieteica šo skaitu divkāršot un visus apakškomisijas locekļus sadalīt nevis trijās, bet gan četrās kategorijās: muižnieku, zemnieku saimnieku, bezzemnieku un pilsētnieku. Šo priekšlikumu atbalstīja guberņas provinciālpadomes zemnieku deputāti: J. Rupais, P. Juraševskis, J. Goldmanis un J. Gricans. Kopējā latviešu deputātu motivācija – ja katrā apakškomisijā darbosies tikai pieci pārstāvji, tad nenodarbinātajiem vajadzēs atgriezties mājās, bet visi zemnieku pārstāvji grib piedalīties apakškomisiju darbā.²² Guberņas mazo pilsētu deputāts Kandavas pilsētas²³ vecākais J. Rupais ierosināja, lai visus deputātus, kas paši to vēlas, pielaiž pie apspriežu darba. Gubernators L. Kņazevs, rezumējot diskusiju, secināja, ka vairākums klātesošo ir par pieciem deputātiem, tomēr nebūtu pareizi, ja guberņas deputāti, kas nav ievēlēti apakškomisijās, atgrieztos mājās. Viņš pieņēma lēmumu, lai pārējie guberņas provinciālpadomes deputāti pēc savas vēlmes ar padomdevēju tiesībām tiktu sadalīti pa atsevišķām apakškomisijām.²⁴

No Kurzemes guberņas provinciālpadomes pašvaldības reformu projekta izstrādāšanas apakškomisijā par balsstiesīgiem locekļiem ievēlēja K. Burkevicu un P. Juraševski, bet ar padomdevēja tiesībām atļāva darboties baltkrievam J. Gricanam un T. Kelmeram.²⁵ Par pašvaldības apakškomisijas priekšsēdētāju kļuva Jelgavas pilsētas galva G. Šmits, par locekļiem no baltvāciešu puses – pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes deputāts barons Hamilkars fon Felkerzāms, barons Hristofors fon der Osten-Zakens no Dundagas, bet ar padomdevēju tiesībām barons Aleksandrs fon Radens no Meijas muižas un barons Vilhelms fon Hans no Platones.²⁶

Vidzemes un Kurzemes guberņu provinciālpadomju pašvaldības apakškomisijas, līdzīgi kā citus reformu projektu jautājumus analizējošās apakškomisijas, pēc pāris nedēļām pirmo darba cēlienu beidza. Praktiski tā bija deputātu iepazīšanās ar priekšā likto, iepriekš baltvācu landtāgos sagatavoto zemstes pašvaldības reformas projektu. Kā vēlāk izteicies laikraksta “Zemkopis” korespondents, vissaspringtākais darbs bija pašvaldības un agrārājam apakškomisijai: “Še bruņinieki nepieķāpjas ne pa pirksta platumu, jo še viņi redz savas virskundzības stiprākos pamatus.”²⁷ Latviešu deputāti jau reformu projektu apspriešanas sākumā apakškomisijās, redzēdami, ka viņu priekšlikumus muižnieki pat nedomā uzklaut, nāca pie secinājuma, ka arī viņiem turpmākajā apspriežu gaitā jādarbojas līdzīgi. Viņi nolēma iesniegt savus galvenos priekšlikumus, un, ja tos muižnieki nepildīs, tad latviešu deputāti arī muižnieku prasībām pretī nenāks.²⁸

Par sākotnējās apspriešanas rezultātiem apakškomisijās vispusīgu vērtējumu sniedza laikraksts “Latvija”: “No visas sekciju darbības [apakškomisiju. – J. B.] redzams, ka zemnieku galvenā prasība visos reformu jautājumos ir tā, lai muižnieki atsakās no savām tiesībām, kuras tiem dod rokās zemes vadišanu un valdīšanu. Lielgruntnieki [vācu muižnieki. – J. B.] turpretim grib arvienu vēl paturēt savu nozīmi zemes valdīšanā, mēģinādami vēl bez tam atstāt uz zemnieku pleciem lielāko nodevu daļu. Viņu devīze vēl arvienu ir: vairāk valdīt, mazāk maksāt. Pateicoties zemnieku un lielgruntnieku nevienprātībai, provinciālpadomes sekcijas devušas tikai materiālus, kuri norāda uz uzskatu starpību starp mūsu lielgruntniekiem un zemniekiem.”²⁹ “Rizhskii vestnik”, analizējot uzsākto apakškomisiju darbu un muižnieku zemstes pašvaldības projektu, nonāca pie secinājuma, ka latviešu un igauņu zemniekiem pašpārvaldes projekts ierāda ļoti mazu lomu un tāda zemste nevarēs novadu nomierināt.³⁰

Vidzemes guberņas provinciālpadomē zemstes pašvaldības projekta apspriešana sākās 1906. gada 20. novembrī un ilga līdz 2. decembrim. Kurzemes guberņā šī reformu projekta apspriedes posms realizējās mazliet vēlāk – no 14. līdz 20. decembrim.³¹ Guberņas provinciālpadomes kopējā sēdē apakškomisiju vadītāji ar paveikto darbu iepazīstināja pārējos provinciālpadomes deputātus. Iepriekš bija zināms, ka no Vidzemes, Kurzemes, Igaunijas guberņu un

Sāmsalas provinciālpadomes sagatavotajiem reformu projektu materiāliem par pamatu pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes apspriešanai ņems to projektu, kurš visvairāk atbildīs ģenerālgubernatora padomes izvirzītajām prasībām.³²

Vidzemes guberņas provinciālpadomes sēdēs, kas apsprieda zemstes pašvaldības reformas projektu, piedalījās latviešu, igauņu zemnieku deputāti, muižnieku, pilsētu pārstāvji un ar padomdevēju tiesībām gubernatora N. Zvegincova pieaicinātās personas un daži valsts administrācijas ierēdņi.

Tā kā plašāka vēstures avotu bāze ir saglabājusies par Kurzemes guberņas provinciālpadomes darbību, tad, analizējot pašvaldības jautājumu apspriešanu Vidzemes guberņas provinciālpadomes sēdēs, minēsim tikai dažus svarīgākos latviešu deputātu darbības aspektus. Zemstes pašvaldības reformu projekta apspriešana Vidzemes guberņas provinciālpadomē notika divos lasījumos. Projekta pantu, kas noteica, ka zemstes pašvaldībā piedalās tikai tie iedzīvotāji, kas maksā nodokļus guberņas vai apriņķa zemstes vajadzībām, deputāti pieņēma bez debatēm.³³ Grūti spriest, kāpēc pret šī panta formulējumu nebija neviena iebilduma no bezzemnieku deputātu puses, jo starp zemnieku deputātiem taču bija arī bezzemnieki. Iespējams, bezzemnieku deputāti sākumā nespēja aptvert, ka tādā veidā viņi vispār tiks atraidīti no zemstes pašvaldības darba, bet varbūt apmierinājās ar pieticīgajām tiesībām, kas viņiem bija ierādītas līdzšinējo pagastu pašvaldībā.

Plašas un diezgan karstas debates sākās par vēlēšanu sadalīšanu atsevišķās kūrijās. Landrāts barons Ā. Pilars fon Pilhaus, sekodams iepriekšējam muižnieku pieņemtajam lēmumam, centās pierādīt, ka visi vēlētaji iedalāmi trijās kūrijās. Šāds vēlēšanu dalījums bija viens no priekšnoteikumiem, lai arī uz priekšu nodrošinātu stāvokli, ka par galveno Baltijas provinces administratīvo un politisko spēku jo-projām paliek vācu muižnieki. Gan Vidzemes, gan Kurzemes baltvācu projektos apriņķa zemstes pašvaldības vēlētaji pēc mantiskiem rādītājiem tika iedalīti trijās kūrijās:

1) baltvācu muižnieki (visi bruņniecības muižu īpašnieki neatkarīgi no šo muižu lieluma un pārējo muižu īpašnieki, kuru zemes īpašuma novērtējums nav zemāks par 15 000 rbļ.);

2) namu īpašnieki, tirgotāji un rūpnieki, kuru īpašuma novērtējums nav zemāks par 750 rbļ.;

3) balsstiesības bauda zemnieku zemes īpašnieki, kuras vērtība ir no 1500 rbļ. līdz 15 000 rbļ. Mazākie zemes īpašnieki ar zemes vērtību no 250 līdz 1500 rbļ. iepriekšējā sapulcē no sava vidus ieceļ tik daudz balsstiesīgo locekļu, lai no viņu zemes īpašuma vērtības sanāk pilns noteiktais cenzs – 1500 rbļ.

Īpašnieki, kuru zemes gabals novērtēts zem 250 rbļ., tiek atbrīvoti no nodokļu maksājumiem, bet viņiem tāpēc nav arī balsstiesību.³⁴

Projektā bija noteikts, ka apriņķa zemstē pirmajā kūrijā – muižnieki un trešajā kūrijā – zemnieki iebalso vienādu deputātu skaitu, bet otrajā kūrijā izvirzīto deputātu skaits ir atkarīgs no nomaksāto nodokļu lieluma.³⁵ Latviešu un igauņu deputāti uzstājās pret šiem zemstes pašvaldības reformas pantiem gan guberņu pašvaldības apakškomisijā, gan guberņu provinciālpadomē, gan arī visbeidzot pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē.

Vidzemes guberņas provinciālpadomes pašvaldības apakškomisijas dalībnieks latviešu deputāts no Rīgas pilsētas F. Grosvalds motīvēti, līdzīgi kā to bija darījis apakškomisijā, uzstājās pret baltvāciešu zemstes pašvaldības reformu projektā noteikto vēlētajū iedalīšanu trijās kūrijās. F. Grosvalds norādīja, ka muižnieku zemes nodokļu maksātāju skaits pēc muižu daudzuma ir tikai 729, bet visu pārējo nodokļu maksātāju ir ap 41 000.³⁶ F. Grosvalda priekšlikums, kuru viņš iesniedza jau apakškomisijā, bija zemstu pašvaldības vēlētajū sadalīt divās daļās: muižnieku kūrijā un visu pārējo vēlētajū kūrijā. Pie tam muižniekiem atvēlēt 1/3 no visu vēlētajū vietām, bet otrajai kūrijai – 2/3.³⁷ Viņa ierosinājums jau guberņas provinciālpadomes projekta pirmajā lasījumā atdūrās pret muižniecības “stiprāko pretestību”. Muižnieku iesniegto projektu aizstāvēja landrāts barons Ā. Pilars fon Pilhaus, landrāts fon Zīverss, Vidzemes muižniecības landmaršals barons F. Meiendorfs, landrāts barons H. Tīzenhauzens un Rīgas domes deputāts zvērināts advokāts E. Morics.³⁸ Barons H. Tīzenhauzens F. Grosvalda priekšlikumu nosauca par pārāk demokrātisku. Norādīja, ka šīnī brīdī ir jābaidās no radikāli demokrātiskām reformām, jo tādā gadījumā sociālisms ņems virsroku un izpostīs visu to, ko līdzšinējā zemes pašvaldības pārstāve muižniecība

ir radījusi: nepieciešama pakāpeniska pāreja no vienas pārvaldības formas uz citu.³⁹

Muižniekus vēl vairāk satrauca Veravas (Veru) igauņu deputāta zvērināta advokāta palīga Leo ierosinājums: atļaut piedalīties zemstes pašvaldības vēlēšanās visiem nodokļu maksātājiem, bez šķiru un kārtu atšķirības, viņus neiedalot nekādās kūrījās.⁴⁰ Igauņu deputāts uzskatīja, ka viņš pievienojas “vienīgi personīgai vēlēšanas tiesībai un ne kolektīvai, kā to noteica muižniecības projekts”.⁴¹

Landrāts barons Ā. Pilars fon Pilhaus savā runā, pamatojot baltvācu nostāju, asi vērsās gan pret F. Grosvalda, gan igauņu deputāta Leo ierosinājumiem, nezin kāpēc sacīdams, ka muižniekiem kopā ar mežiem iznākot līdzīga zemes platība kā zemniekiem. Cēsu, Valmieras, Valkas, Veru un Vilandes pilsētu deputāts latvietis K. Kreišmans norādīja, ka šāds arguments vēl maz pierāda muižnieku tiesības uz lielāku deputātu skaitu, salīdzinot ar citām nodokļu maksātāju šķirām.⁴² Abus latviešu un igauņu deputātu ieteikumus baltvācieši novērtēja par pārāk demokrātiskiem: Baltijas provincei vajadzīga konservatīva pašvaldība.⁴³

Pirmajā projekta lasījumā baltvāciešu nostāju raksturojošu runu teica Rīgas pilsētas domes loceklis Baltijas ģenerālgubernatora padomes deputāts zvērināts advokāts E. Morics. Viņš centās pierādīt, ka latviešu un igauņu zemnieku masas vēl nav tik izglītotas, lai spētu pārvaldīt guberņas saimniecību. Līdz šim to nesavtīgi ir vadījuši muižnieki, “pielikdami klāt visu savu spēku, spējas un netaupīdami ne līdzekļus, ne savu laiku”. Tā nav muižniecības vaina, ka citas nodokļu maksātāju šķiras līdz šim nav ņēmušas dalību zemes pārvaldīšanā.⁴⁴ Zemnieku deputāti E. Morica apgalvojumu, ka zemnieki nav pietiekami sagatavoti, lai piedalītos zemes pārvaldībā, viennozīmīgi uztvēra negatīvi. Igauņu zemnieku deputāts A. Loricis šo arī agrāk tik izplatīto baltvāciešu apgalvojumu centās atspēkot plašā runā.

Arī otrajā lasījumā debates par dalību zemstes pašvaldības pārvaldē turpinājās. Landmaršals barons F. Meiendorfs runāja par muižniecību kā kultūras spēku, kas ir pārāks par vietējām tautas masām. Tieši tāpēc muižniecībai ir tiesības prasīt zemes pašvaldībai tādu pārstāvniecību, kādu to paredz apspriežamais landtāgos apstiprinātais zemstes pašvaldības projekts.⁴⁵ Landrāta fon Zīvers

muižnieku projekta aizsardzība balstījās uz visiem deputātiem saprotamu skaidrojumu: ja pielietos divu kūriju vēlēšanu sistēmu, muižniekus varēs izstumt no zemstes pašvaldības. Taču tādā veidā nevar panākt iedzīvotāju nomierināšanu, bet gan pretējo. Muižnieki vienmēr ir ievērojuši taisnības principus un tos grib realizēt dzīvē: “Ka taisni adv[vokāts] Grosvalds nācis ar šādu priekšlikumu, esot neizprotami, un, kaut gan cilvēks pēdējā laikā esot pieradināts ne par ko nebrīnīties, tomēr te gan esot ko brīnīties.”⁴⁶

F. Grosvalds, atbildot uz landrāta fon Zīversa uzbrukumiem, atzīmēja, ka tie ir šīs apspriedes necienīgi.⁴⁷ Viņš lūdza muižnieku runātājus tik daudz nerūpēties par nākotni, bet piemēroties vairāk tagadnes dzīves prasībām un piegriezt vairāk vērības citām kultūras valstīm, kur, iesaistot plašākas aprindas pašvaldībā, vienmēr ir tikai iegūts. F. Grosvalds uzsvēra, ka viņš nemaz nebrīnās, ka runātāji var par katru dzīvei piemērotu prasību tikai brīnīties, un lūdza kungus savās runās turēties pieklājības robežās.⁴⁸ Aizklātā balsošanā ar 31 balsi par un 17 balsim pret tika pieņemts muižnieku priekšlikums par triju kūriju pielietošanu zemstes pašvaldības vēlēšanās.

Arī turpmākie latviešu un igauņu deputātu priekšlikumi varēja tikt pieņemti vienīgi tad, ja tos atbalstīja pilsētu baltvācu deputāti. Bet tas varēja notikt tādā gadījumā, ja latviešu un igauņu pārstāvji uzstājās pret zemstes pašvaldības projekta punktiem, kas kaut kādā veidā nebija pieņemami arī baltvācu pilsētu pārstāvjiem. Tāds rets gadījums bija, kad F. Grosvalds, līdzīgi kā to bija darījis jau pašvaldības apakškomisijā, uzstājās pret muižnieku projekta normu, ka par zemstes pašvaldības priekšsēdētāju var būt tikai guberņas muižnieku landmaršals. F. Grosvalda priekšlikums – zemstes pašvaldības priekšsēdētāju ievēl zemstes sapulcē.⁴⁹ Šāds muižnieku projekta formulējums vērsās arī pret pilsētas vācu buržuāzijas pārstāvja tiesībām ieņemt zemstes pašvaldības priekšsēdētāja posteni, tāpēc pilsētas deputāti šoreiz savus tautas brāļus nevarēja atbalstīt. Citos gadījumos muižnieku un pilsētu vācu pārstāvji tīri draudzīgi izmantoja savu vairākumu pret sev nevēlamiem zemnieku deputātu priekšlikumiem. Galarezultātā vācu muižnieku sastādītais zemstes pašvaldības projekts ar balsu vairākumu Vidzemes guberņas provinciālpadomē tika pieņemts.⁵⁰

Sākoties Kurzemes guberņas provinciālpadomes sēdēm, zemnieku deputāts J. Goldmanis, kuru atbalstīja citi zemnieku deputāti, izteica priekšlikumu, ka par apspriežamajiem jautājumiem nepieciešams balsot atklāti. Pēc atklāta balsojuma valdībai būs vieglāk par reformu jautājumiem uzzināt zemnieku domas: balsojot aizklāti, tās neparādās.⁵¹ Baltvācu deputātiem šāds priekšlikums nebija pieņemams.

Zemnieku deputāti prasīja viņiem atļaut pie sagatavotā guberņas provinciālpadomes zemstes pašvaldības projekta vajadzības gadījumā pievienot savas "īpašās domas", kurās tiks norādītas "ne vairākuma un mazākuma domas, bet, īsti sakot, tautas domas".⁵² Latviešu deputāti izteica arī savu neapmierinātību ar apspriedes darba organizētību. K. Burkevics lūdza sēdi uz vienu dienu atlikt, jo zemnieku deputāti tikai sēdes laikā bija saņēmuši reformu projekta iespēstā teksta variantu un ar to vēl nebija iepazinušies. Šo lūgumu atbalstīja deputāti T. Kelmers un A. Lasmans. J. Rupais ierosināja projekta divreizēju lasīšanu, jo citāda kārtība nav pieļaujama, it sevišķi, ja projekts nav pazīstams. Gubernators bija pret šādu ierosinājumu, jo apakškomisijā šis projekts jau ticis apspriests. J. Rupais gubernatora uzskatam nepiekrita, sakot, ka deputāti, kas darbojušies atsevišķās apakškomisijās, ar citu komisiju darbu nav iepazinušies.⁵³ Iespējams, šo zemnieku deputātu iebildumu dēļ projekts tomēr, līdzīgi kā Vidzemes guberņas provinciālpadomes sēdēs, tika apspriests divos lasījumos.

Kurzemes provinciālpadomei apspriešanai nodotajā muižnieku landtāgā apstiprinātajā zemstes pašvaldības reformas projektā bija rets pants, par kuru apspriedes gaitā latviešu deputāti neizteiktu savas piezīmes un ierosinājumus. Tika iesniegta rinda "īpašo domu", kuru sagatavošanā visaktīvākie bija K. Burkevics un P. Juraševskis. Visus iebildumus šeit nevarēsīm minēt, bet tikai autoram šķietami svarīgākos, kas atsedza latviešu deputātu uzskatus par zemstes pašvaldību.

Apspriežot Kurzemes zemstes pašvaldības projektu, zemnieku deputāti diskusiju uzsāka par valodas lietošanas tiesībām pašvaldības darbā. Pašvaldības apakškomisija ar balsu vairākumu bija nolēmusi, ka zemstes pašvaldības pašas nolems, kādā valodā rakstīt

apspriežu protokolus. Pret šādu apakškomisijas lēmumu iebilda Jelgavas pilsētas galva G. Šmits un barons Hamilkars fon Felkerzāms. Viņi aizstāvēja zemstes pašvaldībā krievu valodas lietošanas tiesības.⁵⁴ Šim ierosinājumam pretojās K. Burkevics, P. Juraševskis, J. Goldmanis un citi zemnieku deputāti, izņemot divus no Ilūkstes apriņķa – baltkrievu J. Gricanu, krievu tautības deputātu D. Pankinu un latvieti J. Rupo.⁵⁵ Kāpēc latviešu deputāts J. Rupais šādā veidā izdalījās no pārējiem latviešiem? Viņa motivācija bija: ja zemstes pašvaldības protokolus rakstīs vietējās valodās, valdības pārstāvji ar to saturu nevarēs iepazīties. Iespējams, J. Rupais uzskatīja, ka baltvācieši zemstēs ieņems vadošo lomu un varēs pieņemt joprojām sev labvēlīgus lēmumus, kas būs virzīti pret latviešu interesēm, un par šiem baltvācu muižnieku centieniem nevarēs uzzināt un viņus aizstāvēt valsts krievu ierēdņi. Jāatzīmē gan, ka arī muižnieku starpā šajā jautājumā nebija vienprātības: baroni H. fon der Osten-Zakens no Dundagas un barons Arturs fon Drahenfelds bija par vietējo valodu lietošanu zemstē.⁵⁶

Balsošanā lielu pārsvaru saņēma barona H. fon Felkerzāma un G. Šmita priekšlikums par krievu valodas lietošanu (19 balsis par un 28 pret).⁵⁷ Pieņemtā lēmuma būtība, iespējams, bija šāda: vācu muižnieki vadījās pēc praktiska apsvēruma – ja zemstes pašvaldībā rakstu valoda Kurzemes guberņā nebūs krievu, tad sakarā ar iedzīvotāju vienveidīgo sastāvu par tādu te kļūs latviešu valoda. Vācieši parasti pārvaldīja gan latviešu, gan krievu valodu, bet pieļaut latviešu valodā kārtot zemstes pašvaldības dokumentāciju viņi uzskatīja sev par pazemojumu, daudz lielāku nekā lietot krievu valodu. Tāds jautājums baltvācu deputātiem nebija aktuāls Vidzemes guberņā, kur iedzīvotāju lielākais vairums bija latvieši un igauņi. Ja tur zemstes darbā nelietotu krievu valodu, tad praktiski par valdošo kļūtu vācu valoda.

Izskatot jautājumus par esošo pārvaldes institūciju izmaiņām sakarā ar jauno pašvaldības orgānu ieviešanu Kurzemes guberņā, tika apspriestas K. Burkevica un P. Juraševska izteiktās “īpašās domas” par zemnieku komisāru posteņa un guberņas zemnieku lietu komisijas likvidēšanu.⁵⁸ Taču šis priekšlikums zemstes pašvaldības projektā netika ienests.

Apspriežot zemstes pašvaldības darbības kompetenci, debates izraisīja Jelgavas pilsētas galvas G. Šmita un barona Hamilkara fon Felkerzāma uzskats, ka zemstei nav tiesību iejaukties baznīcas, kārtu un sabiedrisku orgānu darbībā.⁵⁹ Baltvācieši gribēja zemstes pašvaldībai dot tikai saimnieciskās darbības tiesības, cerot, ka politiskos jautājumus varbūt izdosies paturēt savās rokās.

Asas pārrunas notika par projekta normu, kurā runa bija par aprīņa zemstes pašvaldības sapulces priekšsēdētāja amatu. Pēc muižnieku projekta par aprīņa zemstes sapulces priekšsēdētāju varēja būt tikai muižniecības aprīņa maršals. Līdzīgi kā Vidzemes guberņas provinciālpodomē, kur pret šo prasību nostājās F. Grosvalds, Kurzemē to darīja J. Goldmanis, K. Burkevics, T. Kelmers un vēl citi zemnieku deputāti.⁶⁰ K. Burkevics šinī sakarā izteica pārliecību, ka valdība negrib, lai viena nacionalitāte apspiež otru: muižniecības vadītājs ir vienas nacionalitātes pārstāvis, un tāpēc viņš nevar atrasties ārpus nacionālās cīņas. K. Burkevica izteiktajai domai pievienojās P. Juraševskis, F. Reķis un pat Liepājas pilsētas pārstāvis E. Štrauss.⁶¹

Šo muižnieku zemstes pašvaldības projekta normu enerģiski aizstāvēja barons Anatolijs fon der Brinkens, balstīdamies uz paša apgalvojumu, ka muižniecībai tautā ir uzticība un, ja kaut kur arī parādās neuzticība, tad to mākslīgi ir radījusi aģitācija. Pēc viņa ieskatiem, salīdzinājumā ar citiem Baltijas guberņu iedzīvotājiem muižniekiem ir augsts kultūras līmenis. Deputāts J. Rupais, iebilstot baronam, norādīja: ja pastāvošajos apstākļos nebūtu šādas augšnes neuzticībai muižniekiem, tad tikai ar aģitāciju vien to nebūtu iespējams radīt. J. Gricans šajā diskusijā piebilda: ja muižniecības landmaršali zemstes sapulcēs uzstāsies par citu kārtu vadītājiem un aizbildņiem, tad, bez šaubām, viņi iedzīvotājos panāks tikai nedraudzīgu attieksmi. A. Minders, J. Rupais un P. Juraševskis izteica savu pārliecību, ka vienai kārtai pašvaldībā nevar būt priekšrocību par pārējām. Ja muižniecības vadītājiem tiešām būs iedzīvotāju uzticība, tad arī viņus ievēlēs par zemstes pašvaldības sapulces vadītājiem: "Ja sapulcei uzspiedīs priekšsēdētāju, tad tas ne tikai nedarbosies provinces nomierināšanai, bet pretēji, vēl vairāk saasinās savstarpējās attiecības."⁶²

Pret šo muižnieku prasību nostājās arī viņu tautas brāļi Liepājas pilsētas deputāti A. Blumbergs un E. Štrauss. Balsojot ar 25 balsīm pret 23, muižnieku projektā iestrādātā norma tika noraidīta.⁶³

Diskusijas izcēlās, apspriežot projekta pantu, kurš noteica, ka visas pilsētas, kurās dzīvo mazāk par 20 000 iedzīvotāju, ir pievienojamas apriņķa zemstes pašvaldības sapulcei. Vadoties pēc šī nosacījuma, no daudzajām Kurzemes guberņas pilsētām patstāvīgi būtu ļauts saimniekot vienīgi Jelgavai (35 000 iedzīvotāju) un Liepājai (64 000 iedzīvotāju).⁶⁴ Pārējās Kurzemes guberņas pilsētas varētu apriņķa zemstes pašvaldības sapulcē ievēlēt no katriem 10 000 iedzīvotājiem vienu deputātu. Latviešu zemnieku deputāts P. Juraševskis pie šī panta pievienoja savas "sevišķas domas" – katriem 5000 pilsētas iedzīvotājiem uz apriņķa zemsti jādod viena deputāta vieta.⁶⁵ Deputāti K. Burkevics un J. Rupais, uzstājoties ar plašām runām, norādīja, ka vairums Kurzemes pilsētu nesasniedz paredzēto 10 000 iedzīvotāju skaitu un ka šāda augsta iedzīvotāju cenza noteikšana pilsētām nedos nekādu pozitīvu attīstības rezultātu, jo daudzi inteliģenti un pārtikuši cilvēki tiks izslēgti no darbības zemstes pašvaldībā.

Pret šo latviešu priekšlikumu ar stingru protestu uzstājās gan muižnieki, gan arī Jelgavas pilsētas vecākais G. Šmits. Turklāt pēdējais atļāvās izteikties atklāti, kāpēc nepieciešams šāds nosacījums: viņš bīstoties par to, ka, ja no pilsētu 5000 iedzīvotājiem apriņķa zemstes pašvaldībā vēlēs vienu deputātu, tad zemstē var nonākt pārāk daudz latviešu.⁶⁶ Barons Nikolajs Manteifels no Dzērves muižas atkārtoja jau sen dzirdēto baltvāciešu atzinumu, ka tauta vēl nav sagatavota, lai tai dotu plašas tiesības. Barons A. fon der Brinkens atzina, ka zemnieku deputātu izvirzītās prasības ir stipri pārspīlētas, jo tauta vēl neuzticas saviem vadoņiem tik daudz kā muižniekiem.

Pret šo spriedumu par tautas uzticību muižniekiem gan iebilda ne tikai latviešu deputāti, bet pat Ventspils pilsētas deputāts Pāvels Šulcs.⁶⁷ J. Rupais, analizējot šo baltvāciešu standartiebildumu, pārliecinoši paskaidroja, ka notiekošie nemieri un pieprasītās reformas nav nekāds āģitācija darbs, bet tie ir izauguši no esošajiem dzīves apstākļiem.⁶⁸ Nākamajā dienā, balsojot par zemnieku deputātu priekšlikumu, ka no 5000 pilsētas iedzīvotājiem jāļauj vēlēt zemstes

pašvaldībā vienu delegātu, balsojums bija par labu baltvāciešiem: 22 balsis par un 26 balsis pret.⁶⁹ Balsojumu noteica baltvāciešu bailes no latviešu pārstāvjiem, kas, nākot no pilsētām, iegūs varu zemstes pašvaldībā.

Starp muižnieku un zemnieku deputātiem debātes norisa par zemstes pašvaldības reformas projekta pantiem, kas noteica triju vēlēšanu kūrīju kārtību un vēlētāju vietu skaitu. No zemnieku delegātu puses tajās aktīvi piedalījās K. Burkevics, P. Juraševskis, A. Minders un J. Rupais. Kurzemes latviešu zemnieku deputāti neizvirzīja līdzīgu priekšlikumu kā Vidzemes guberņas latviešu deputāti, ka zemstes pašvaldības vēlētajus nepieciešams sadalīt tikai divās kūrījās: muižnieku un visu pārējo balsstiesīgo. Toties K. Burkevics un A. Minders prasīja, lai otrajā un trešajā kūrījā noteiktu tiešas vēlēšanas, līdzīgi kā tās bija paredzētas pirmajā kūrījā.⁷⁰ K. Burkevics un P. Juraševskis izteica uzskatu, ka zemstes pašvaldības kases maksājumos vajag piesaistīt visus iedzīvotājus. Sakarā ar to visi saņemtu zemstes pašvaldības vēlēšanu tiesības. Taču muižnieku puse to neatbalstīja.⁷¹

Jautājumā par lauku skolām K. Burkevics un P. Juraševskis izteica priekšlikumu, ka lauku tautas skolas pilnīgi jānodod zemstes pašvaldības vadībā, jo pagasti nebūs spējīgi segt skolu izdevumus.⁷²

Zemnieku deputātu ierosinājumi un iebildumi par šiem jautājumiem panākumus nedeķa. Kā teikts oficiālos provinciālpodomes dokumentos, "pilnīga saskaņa ar citām komisijas grupām netika sasniegta".⁷³ Tanī pašā laikā vairāki baltvācieši (barons Nikolajs Manteifels no Dzērves muižas, barons Rūdolfis Engelhards-Alt Borns, barons Pāvels fon Manteifels no Dzērves muižas, barons Pāvels fon Bistrams, barons A. fon der Brinkens un G. Šmits) ierosināja zemniekiem dot vēl mazāk deputātu vietu, nekā to paredzēja landtāga apstiprinātais projekts, noteikt pirmajai kūrījai, tas ir, muižniekiem, tik daudz deputātu vietu kā otrajai un trešajai kūrījai kopā. Motīvācija sekojoša: 1905. gada revolūcijā starp zemniekiem notikusi pretvalstiska revolucionāra, sociāldemokrātiska kustība.⁷⁴ Šis priekšlikums gan balsojumā neguva pārsvaru, bet, kā vēlāk būs redzams, lielai muižnieku daļai palika aktuāls.

Apspriežot jautājumu par triju kūrīju deputātu skaitu, P. Juraševskis centās pierādīt, ka Kurzemes guberņā zemnieki pārvalda līdzīgu

zemes daudzumu kā muižnieki. Laukos ir liels bezzemnieku skaits un viņi tagad maksā nodevas skolām, slimnīcām un citām iestādēm, kuras pāries zemstes pašvaldības rīcībā, un tāpēc būtu taisnīgi, ja arī bezzemniekiem tiktu dotas līdzīgas tiesības ar citām šķirām. P. Juraševskis secināja, ka šinī jautājumā zemniekiem un muižniekiem ir nesaskaņas par to, ka zemnieki grib savienot pagastu ar apriņķa un guberņas zemstes pašvaldību vienā veselā pārvaldes orgānā, bet muižnieki vēlas noteikt atsevišķi divas pašvaldības: zemstes un pagasta. Zemstes pašvaldības izveides gadījumā vajadzēs arī bezzemniekus iesaistīt maksājumu ievākšanā un zemniekus iekļaut zemes pārvaldē. Šo domu atbalstīja K. Burkevics un J. Gricans. Pēdējais norādīja, ka nekāda nemieru izbeigšana netiks sasniegta, ja bezzemniekus nepielaidīs zemstes pašvaldībā.⁷⁵

Muižnieku projektā bija noteikts, ka balsstiesības ir dodamas personām, kas sasniegušas 25 gadu vecumu. K. Burkevica un P. Juraševska šinī sakarībā iesniegtās “īpašās domas” noteica, ka aktīvas balsstiesības jādod 21 gadu vecām personām, bet pasīvas no 25 gadiem.⁷⁶ Zemnieku priekšlikuma būtība – pēc iespējas zemstes pašvaldībā nostiprināt savas pozīcijas. Attiecībā uz apriņķa zemstes pašvaldības sapulces pienākumiem deputāti F. Reķis un J. Kaltenieks izteica priekšlikumu, ka rūpes par trūkumcietējiem ir jānodrošina ar zemstes pašvaldības līdzekļiem: pagasta sabiedrība nav spējīga segt šādus izdevumus, kuri turklāt tiek izdalīti ļoti nevienmērīgi. P. Juraševskis atbalstīja izteikto domu, norādot, ka atsevišķi pagasta sabiedrībām nav pa spēkam uzturēt nespējnieku patversmes, bet tieši tāpēc nepieciešams šo palīdzību koncentrēt zemstes pašvaldībā. Viņš un citi zemnieku deputāti norādīja, ka zemstes pašvaldības pārziņā jānodod ne tikai tautas skolas, bet arī citas vispārīzglītojošās iestādes. K. Burkevics zemnieku deputātu vārdā ierosināja, lai zemstes pašvaldības valdei būtu koleģiālas iestādes raksturs.⁷⁷

Nopietnas uzskatu atšķirības parādījās par formulējumu, kas ir guberņas zemstes pašvaldība. Muižnieku projektā definīcijas redakcija bija nenoteikta: “Guberņas zemste ir sabiedrība, kuras mērķis ir ņemt pašpārvaldībā savas kompetences darīšanas; guberņas zemstei ir juridiskas personas tiesības.” Kā teikts presē, tad šī panta apspriešana izsauca “aukainas debātes”.⁷⁸ K. Burkevics un P. Juraševskis

iesniedza savas "īpašās domas" ar ierosinājumu šajā pantā ieslēgt frāzi: "Gubernas zemstes sapulce pārstāv gubernas iedzīvotājus..." P. Juraševskis uzskatīja, ka jābūt kādai iestādei, kas pārstāv visus iedzīvotājus. Tagad gubernas iedzīvotājus pārstāv landtāgs, taču, tā kā tas pārstāv tikai vienas kārtas intereses un tā kā tagad visas kārtas ir pielīdzinātas tiesībās, nepieciešams, lai landtāga funkcijas tiktu nodotas gubernas zemstes pašvaldības sapulcei, kuras sastāvā ieiet visas kārtas.⁷⁹

Šī izvirzītā prasība ļoti uztrauca baltvāciešu pārstāvjus. Barons Hamilkars fon Felkerzāms paziņoja, ka gubernas zemstes sapulce nevar pārstāvēt visus gubernas iedzīvotājus, jo zemstes pašvaldības uzdevums ir apspriest gubernas nepieciešamās saimnieciskās vajadzības un zemstes darbībai nevajag piešķirt politisku raksturu. Iespējams, te tomēr izskanēja slēpta cerība, ka, neskatoties uz zemstes pašvaldības izveidošanu, landtāgu izdosies saglabāt un tas arī nodarbosies ar gubernas politisko jautājumu izlemšanu. Savukārt G. Šmits izrādīja savu neizpratni, kur gan P. Juraševskim ir radusies doma, ka landtāgs pārstāv gubernu: vietējo likumu krājumā par to nav nekādas norādes. Barons Makss fon der Rops, liekot lietā demagoģiju, gāja vēl tālāk, sakot, ja tiks pieņemts P. Juraševska priekšlikums, tas būs pirmais ceļš uz autonomiju. Viņš, būdams visplašākās pašvaldības piekritējs, tomēr pašā kategoriskajā veidā aizstāv vienīgi nedalāmo Krieviju.⁸⁰

Baltvācu muižnieki bija iegaumējuši, ka Krievijas valsts administrācijā vislielāko neapmierinātību izsauca jebkurš mēģinājums apdraudēt impērijas nedalāmību. Lai panāktu militāru izrēķināšanos ar latviešu revolucionāriem, muižnieki izplatīja nepamatotas ziņas par revolucionāru centieniem nodibināt savu republiku, izvēlēt prezidentu un izlaist savu naudu. Barona Maksa fon der Ropa norāde par virzīšanos uz autonomiju arī pieder pie minētā muižnieku cīņas arsenāla. Šoreiz gan notika vēršanās pret latviešu deputātiem, kuri nemaz nebija revolūcijas atbalstītāji. Taču, ja tie nepieņēma muižnieku projekta prasības, tos nebija nekāds grēks apvainot arī pretvalstiskos nodomos.

Deputāts J. Rupais norādīja, ka zemes pārstāvība uz priekšu nevar piederēt tagadējam landtāgam, kurš vienmēr ir uzstājies visas

latviešu tautas vārdā, bet zemi dabīgi ir jāpārstāv nākošajai guberņas zemstes pašvaldības sapulcei. Par kaut kādu atdalīšanos no Krievijas nevar būt ne runas. Labi būtu, ja zemes reprezentācija tiktu dota guberņas zemstes pašvaldībai. J. Rupā runu pārtrauca gubernators, norādot, ka par zemes reprezentāciju nevar būt ne runas un tāda nav arī vajadzīga. P. Juraševskis un J. Gricans pabalstīja J. Rupā secinājumu, ka “bez zemes aizstāvības taču nevarot būt”, un atsaucās uz pilsētas dzīves piemēriem, ka pilsētas reprezentē pilsētas galvas, guberņu gubernators utt.⁸¹ Nākamajā dienā, iekams provinciālpadomes locekļi uzsāka paredzēto jautājumu apspriešanu, K. Burkevics lūdza vārdu un garā runā noraidīja iepriekšējā dienā izskanējušās vācu muižnieku insinuācijas pret latviešu deputātiem un lūdza gubernatoru ierakstīt protokolā, ka viņš visu latviešu deputātu vārdā paziņo, ka latvieši nebūt nav separātisti un tādi nekad nav bijuši, bet vēlas kā līdz šim dzīvot nedalāmā Krievijā un atrasties tās apsardzībā. Par šo pašu jautājumu gribēja izteikties vēl citi latviešu zemnieku deputāti, taču gubernators debates slēdza, tomēr atļaujot vēl uzstāties baronam N. Manteifelam no Dzērves muižas. Muižnieks izteica pārmetumu latviešu deputātiem, ka viņi uzdrošinājušies runāt par muižnieku landtāgu.⁸²

Kurzemes guberņas provinciālpadomes deputāts no Ilūkstes apriņķa J. Gricans, pēc tautības nebūdams latvietis, uzrakstīja Kurzemes pašvaldības apakškomisijas priekšniekam sūdzību par barona M. fon der Ropa izturēšanos apspriedes laikā: “... barons M. fon der Ropps pavisam asi, priekš manis apvainojoši, pārmeta zemnieku pārstāvjiem separātismu, revolucionāros centienus, vēlmi izveidot savu parlamentu, savu autonomiju, atdalīšanos no valsts ...”⁸³

Latviešu deputāti līdzīgi kā pašvaldības reformas sagatavošanas apakškomisijā nostājās pret muižnieku projektā izteikto formulējumu, ka guberņas zemstes pašvaldības sapulci vada muižniecības pārstāvis. K. Burkevics un P. Juraševskis pret šo normu iesniedza savas “īpašās domas”.⁸⁴

Tāpat zemnieku deputāti uzstājās pret baltvāciešu projektā ielikto normu, ka par zemstes pašvaldības domes priekšsēdētāju jābūt muižniecības pilnvarotajam. Zemnieku deputātu viennozīmīga nostāja – priekšsēdētāju jāievēlē no zemstes locekļu vidus.

Zemnieku deputātu priekšlikumu atbalstīja arī Liepājas pilsētas baltvācu deputāts A. Blumbergs. Balsošanas rezultāts šāds: 25 balsis par zemnieku priekšlikumu, bet 23 balsis par to, ka zemstes pašvaldības domes priekšsēdētājam jābūt muižniecības pārstāvim.⁸⁵ 20. decembrī Kurzemes guberņas provinciālpadome beidza apspriest landtāga iesniegto zemstes pašvaldības reformu projektu.

Preses izdevumi atzīmēja, ka saimnieka lomu šajās provinciālpadomju apspriedēs spēlēja vācu muižniecība un tās tonis bija komandējošs. Muižnieki zemnieku deputātus pamācīja, izteica pārmetumus un zemnieku uzstāšanās noklausījās tikai formas pēc.⁸⁶ Vietējie krievu žurnālisti, rakstot par Vidzemes guberņas provinciālpadomē apspriežamo zemstes pašvaldības projektu, nonāca pie secinājuma, ka “viss tas jau ir figurējis daudzas reizes, 50-tie, 60-tie un 70-tie gadi ir devuši spilgtus piemērus par to, kā balti [baltvācu muižnieki. – J. B.] māk apsteigt nākamās viengabalainās reformas ar pus- vai ceturtdaļas reformām vai arī ievestās sakropļot, pārveidojot pēc viņu vēlēšanās līdz tādai pakāpei, ka no tām paliek tikai nožēlojamas skrandas. Viss tas notiek smalki, politiski un praktiski, un, ja arī Pēterburgas vadošie ierēdņi skatās ar brīdinājumu vai aizrādījumu, tad viņiem visiem liekas, ka neviens nav spējīgs tik karsti rūpēties par tautas labumu kā tieši mūsu cienījamie Baltijas juridisko un ekonomisko zinātņu kandidāti un doktori.”⁸⁷

Guberņu provinciālpadomēs zemstes pašvaldības problēmu apspriežu gaita skaidri parādīja, ka latviešu zemnieku, latviešu pilsētu deputātu un baltvācu muižnieku uzskati par Baltijas provinces zemstes pašvaldības reformas kardināliem jautājumiem bija nesamierināmi pretnostatīti. Debates sniedza nešaubīgu pārliecību, ka šos pretējos uzskatus neizdosies samierināt arī pēdējā instancē – pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē. Latviešu zemnieku un pilsētu deputātiem bija izveidojies skaidrs lēmums – zemstes pašvaldībā latviešiem jāpanāk vienlīdzīgas tiesības ar baltvācu muižniekiem.

Reformu projektu apspriešanas pēdējais posms pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē kavējās sakarā ar neskaidro, nenostabilizējušos Valsts domes vietu Krievijas impērijas pārvaldes politiskajā sistēmā. Līdz ar to nesteidzīgi norisa guberņu provinciālpadomju

sagatavotā reformu materiāla nosūtīšana uz padomi un tā apkopošana. Pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes darba uzsākšanu sabiedrība gaidīja jau 1907. gada martā, taču pirmā sēde notika 1907. gada 16. jūlijā.⁸⁸ Padomes darbs aktivizējās tikai pēc II Valsts domes atlaišanas. Presē sastopama informācija, ka “pienācīgās aprindās” pastāvējusi pārliecība, ka nav interese sasaukt padomi, jo II Valsts dome padomes reformu projektus tāpat “būtu iemetusi papīra kurvī”.⁸⁹ Šī atsauksme liecina, ka vairāki vietējās administrācijas un muižniecības pārstāvji atzina, ka II Valsts domes sastāvs un tās darbība bija pārāk revolucionāra, lai pieņemtu šādi sagatavotos Baltijas guberņu reformu projektus.

Labēji noskaņoto latviešu grupa, kas pulcējās ap “Rīgas Avīzi”, uzskatīja, ka latviešiem valstī ir jāatgūst bijusī labā politiskā slava. Viņi bija pārliecināti, ka latviešiem vēl jāvingrinās pašvaldības vadīšanā. Ņemot to visu vērā, latviešu Baltijas ģenerālgubernatora padomes deputātiem ir jāpieņem baltvācu muižnieku sastādītais zemstes pašvaldības projekts: “Lielais morālais spēriens, kādu latviešu lieta dabūjuse caur revolucionāro kustību un pa daļai caur radikālām vaj pat revolucionārām vēlēšanām mūsu piekrastē, izslēdz katru varbūtību panākt agrāk cerēto pārsvaru un atņem viņiem arī šai brīdī morālistisku tiesību uz tādu pārsvaru,” un brīdināja latviešu un igauņu padomes deputātus “pārāk neturēties pie gudrības, kas māca, ka vairāk jāuzprasa, lai kādu mazāku daļu panāktu”.⁹⁰

Vidzemes guberņas provinciālpadomes pieņemtais zemstes pašvaldības reformas projekts tika atzīts par pašu labāk sagatavoto⁹¹ un tāpēc likts par pamatu dokumentam, kurš vēlāk tika iesniegts apspriešanai pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē.

1907. gada 16.–20. jūlijā notika pēdējās instances – pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes sēdes, kurās apsprieda zemstes pašvaldības projektu divos lasījumos. Padomi vadīja Baltijas pagaidu ģenerālgubernators barons A. Mellers-Zakomeļskis. Zemstes pašvaldības jautājuma apspriešana īstenībā aprobežojās ar iepriekš sagatavotā materiālu apkopojuma, kas bija gājis cauri guberņu pašvaldības reformu sagatavošanas apakškomisijām un guberņu provinciālpadomju apspriešanām, nolasīšanu. Taču parādījās arī dažas jaunas nianšes.

Baltijas gubernu un Sāmsalas provinciālpadomes deputāti iepriekš bija vienojušies, ka apriņķa zemstes pašvaldības pirmā kūrija – muižnieki un trešā kūrija – zemnieki ieceļ vienādu pārstāvju skaitu, bet otrā kūrija izvirza deputātu skaitu atkarībā no nomak-sātajiem zemes nodokļiem, taču ar noteikumu, lai to skaits nebūtu lielāks par 1/3 un ne mazāks par diviem deputātiem no visiem apriņķa zemstes pašvaldības locekļiem.⁹²

Atcerēsimies, ka pret šādiem zemstes pašvaldības vēlēšanu no-teikumiem, kas muižniekiem jau bija ļoti izdevīgi un nodrošināja skaitlisko pārsvaru pār zemnieku deputātiem, Kurzemes gubernas provinciālpadomē uzstājās muižnieku grupa, kas gan balsošanā pārsvaru neguva. Tagad – 1907. gada jūlijā revolūcija bija pilnībā apspiesta un ar tādu pašu priekšlikumu pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē nāca Igaunijas gubernas muižniecības deputāti. Muižniecības vadītājs landmaršals barons E. Dellinghausens prasīja, lai pirmā kūrija un otrā kūrija no visām zemstes pašvaldības depu-tātu vietām saņem 2/3, bet trešā kūrija, tas ir, mazie zemes īpaš-nieki – zemnieki, tikai 1/3.⁹³ Šāda priekšlikuma īstenošana izdarītu būtiskas izmaiņas zemstes pašvaldības projekta pantā, kurš līdz šim bija reformas projekta kodols. Minētā priekšlikuma būtība bija vēl ievērojami vairāk mazināt zemstes pašvaldībā zemnieku deputātu lomu. Barona priekšlikumam padomē atbalstītāju netrūka: tas bija gan Vidzemes landrāts barons Ā. Pilars fon Pilhaus, gan Kurzemes barons A. fon der Brinkens u.c.⁹⁴ Muižnieku motivācija sekojoša – Baltijas zemnieki revolūcijas laikā ir parādījuši, ka zemes pārvaldī-šanai viņi nav gatavi: zemnieki revolūcijā izrādījušies par vājiem, lai pret to cīnītos. Arī gubernu provinciālpadomēs zemnieku pārstāvji ir uzstājušies ar tik “bezmērīgām prasībām”, ka muižniekiem savi iepriekšējie uzskati par zemnieku pārstāvību zemstes pašvaldībā bijuši jāgroza. Tāpat tika norādīts uz zemnieku izturēšanos Valsts domes vēlēšanās. Zemnieki ir cīnījušies par muižnieku izslēgšanu no deputātu skaita un pierādījuši, ka viņi nespēj ievērot citu iedzīvotāju intereses.⁹⁵ Vietējā krievu prese šo landmaršala barona E. Delling-hausena priekšlikumu un vācu muižnieku deputātu aktīvo atbalstu tam ir zīmīgi raksturojusi ar secinājumu, ka muižnieki tomēr neko nav mācījušies no “bēdīgajiem 1905. gada notikumiem”.⁹⁶

Presē sniegti aprēķini par zemstes triju kūriju deputātu skaitu, piemēram, Rīgas apriņķī, ja vēlēšanas notiktu, vadoties pēc iepriekš 1906. gada otrajā pusē guberņu provinciālpadomēs pieņemtajiem zemstes pašvaldības projekta noteikumiem: no 30 deputātu kopskaita muižnieku kūrijā būtu 12 delegāti, zemnieku kūrijā – 12, bet tirgotāju un rūpnieku – seši. Ja apriņķa zemstes pašvaldības vēlēšanās īstenotu barona E. Dellinghauzena priekšlikumu, tad no 30 Rīgas apriņķa deputātiem muižnieki ievēlētu 16, zemnieki – 10, bet tirgotāji un rūpnieki – 4 deputātus.⁹⁷

Igaunijas muižniecības barona E. Dellinghauzena priekšlikums satrauca pat “Rīgas Avīzes” redaktoru F. Veinbergu, kuru ar padomdevēja tiesībām kā lietpratēju latviešu jautājumos “pēdējā stundā” bija uzaicinājis Baltijas pagaidu ģenerālgubernators.⁹⁸ F. Veinbergs norādīja, ka, pieņemot barona E. Dellinghauzena priekšlikumu, antagonisms starp baltvācu muižniekiem un sikajiem zemes īpašniekiem pieņemsies spēkā. F. Veinbergs ķērās pat pie demagoģijas, lai iebiedētu muižniekus tā nedarīt, sakot, ka var gadīties, ka centrālās valsts likumdošanas iestādes pārvērtīs šādu muižnieku projektu otrādi un noteiks, ka muižniecībai pienākas tikai 1/3 no deputātu skaita, bet 2/3 deputātu vietu tiks zemniekiem saimniekiem, pilsētniekiem, tirgoņiem un rūpniekiem – un tad muižnieki vispār paliks mazākumā.⁹⁹

Saprotams, ka ģenerālgubernatora padomes zemnieku deputāti uzstājās pret barona E. Dellinghauzena priekšlikumu. K. Burkevics norādīja, ka šāda priekšlikuma īstenošana tieši veicinās revolucionāro kustību, kura zemniekos vienmēr notiek, atsaucoties uz nodokļu nastas un tiesību nevienlīdzību starp muižniekiem un zemniekiem. Barona pusē šoreiz nenostājās arī daži pilsētu baltvācu deputāti: Rīgas pilsētas pārstāvis zvērināts advokāts E. Morics un Liepājas pilsētas pārstāvis Dreijersdorfs. Pilsētu vācu buržuāzijas pārstāvji nevēlējās, lai muižniecība tik neierobežoti zemstes pašvaldībā saglabātu savas tiesības.¹⁰⁰ Debates turpinājās, un tikai otrajā balsojumā ar 12 balsīm pret 10 landmaršala barona E. Dellinghauzena priekšlikums tomēr tika noraidīts.¹⁰¹

Vēl turpināja ieskanēties daži jau iepriekšējās instancēs izvirzītie priekšlikumi, kas bija noraidīti. Tā, piemēram, K. Burkevics atkal

ierosināja, ka zemniekam – zemes īpašniekam jādod aktīvās vēlēšanu tiesības no 21 gada vecuma, bet pasīvās vēlēšanu tiesības no 25 gadiem. Savu priekšlikumu viņš pamatoja ar to, ka līdzšinējais zemnieku zemes īpašuma likums par pilngadību atzīst 21 gada vecumu. Arī padomē šis priekšlikums tika noraidīts.¹⁰²

Beidzot pēc tik lielas rosīšanās pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padome 1907. gada 20. jūlija sēdē pieņēma Baltijas gubernu un apriņķu zemstes pašvaldības reformu projektu.¹⁰³ Projekts paredzēja Baltijas gubernu muižnieku kārtas landtāgu vietā ieviest zemstes pašvaldību. Baltijas muižnieki ar nelielām izmaiņām bija panākuši, ka padome pieņēma viņu agrāk sastādīto zemstes pašvaldības projektu. Šis pašvaldības projekts, kuru pamatā bija izveidojuši baltvācu muižnieki savos landtāgos un kuru apspriedes gaitā kopumā atbalstīja vietējie valsts varas pārstāvji, neskatoties uz latviešu un igauņu deputātu veltīgiem centieniem izvirzīt un aizstāvēt savu tautu nacionālās vajadzības, kļūstot par likumu, būtisku dzīves uzlabojumu šīm tautām nebūtu devis. Realitāte tomēr bija tā, ka zemstes pašvaldības projekts bez cerībām uz tā īstenošanu nogūla Iekšlietu ministrijas plauktos. Lai arī pastāvēja valdības interese Baltijas gubernās izveidot zemstes pašvaldību, tas līdz pat Krievijas impērijas sabrukumam netika izdarīts. Latgalē, kuras teritorija bija iekļauta Vitebskas gubernā, zemstes pašvaldība tika ieviesta 1911. gadā.¹⁰⁴

Izvērtējot šo dzīvē nerealizēto zemstes pašvaldības likumprojektu, teikt, ka tā ilgās sagatavošanas aktivitātes gubernu provinciālpadomēs un pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē neko nebūtu devušas šajā procesā iesaistītajiem latviešu un igauņu pārstāvjiem un no preses informāciju par reformas projekta apspriešanas gaitu saņēmušajiem lasītājiem, būtu vienkāršots secinājums. Apspriežu gaita atklāja latviešu pilsonības nesamierināmos centienus likumīgā ceļā panākt nacionālās saimnieciskās un vietējās pārvaldes tiesības. Tas bija neatgriezenisks pieteikums valdībai pēc evolucionāro pārmaiņu nepieciešamības, kuras sabiedrībā atklātībā bija iznesusi revolūcija. Deputātu aktivitātes pašvaldības reformas jautājumu pārspriešanā, viņu uzskati par šiem tautai tik svarīgajiem pārstāvēšanas un attīstības jautājumiem, par kuriem plašu informāciju

sniedza prese, nevarēja atstāt vienalīdzīgus latviešu sabiedrības aktīvākos un izglītotākos prātus. Un te arī meklējams virspusēji šķietami tik mazsолоšās un ieilgušās zemstes pašvaldības projekta apspriešanas rezultāts.

Apspriežu gaitā veidojās latviešu politiskās personības, kas mācījās pamatot savus uzskatus gan par nepieciešamajiem pašvaldības, gan saimniecības pārvaldības pārkārtojumiem. No latviešu zemnieku deputātiem visaktīvāk gubernu pašvaldības apakškomisijās, gubernu provinciālpadomēs un ģenerālgubernatora padomē ar priekšlikumiem, ar "īpašām domām" uzstājās latviešu deputāti K. Burkevics, P. Juraševskis, F. Grosvalds, J. Goldmanis, J. Rupais. Retāk, bet tomēr ar saviem uzskatiem diskusijās piedalījās latviešu zemnieku deputāti J. Kaltenieks (Aizputes apr.), F. Reķis (Kuldīgas apr.), J. Sukatnieks (Jaunjelgavas apr.), T. Kelmers (Kuldīgas apr.), K. Kreišmans (Vidzemes gubernas pilsētu latviešu deputāts), A. Lasmans (Ventpils apr.), A. Minders (Talsu apr.). Taču šie fakti nebūt neizslēdz arī citu latviešu deputātu līdzdalību zemstes pašvaldības projekta apspriešanas procesā, jo deputātu uzstāšanās bieži vien bija ierobežota. Turklāt jāatceras, ka bez zemstes pašvaldības reformas projekta apspriešanas risinājās vēl četrus reformu projektu sagatavošana (agrārā, skolas, baznīcas un tieslietu).

Laikabiedri kā aktīvāko un zinošāko latviešu zemnieku deputātu atzīmēja K. Burkevicu. Viņa darbu pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē un Kurzemes gubernas provinciālpadomē augsti novērtēja gan latviešu, gan krievu prese.¹⁰⁵ Taču nevajadzētu noniecināt arī P. Juraševska, F. Grosvalda un citu deputātu ieguldījumu. Zināmas pārdomas par viņu aktīvo darbību provinciālpadomēs izsauca fakts, ka daži no viņiem, būdami latviešu deputāti I un II Valsts domē, politisko aktivitāšu ziņā pieskaitāmi, kā tā laika latviešu prese apzīmēja, pie latviešu deputātiem "klusētājiem". Sarežģīti izskaidrot viņu inerto attieksmi pret politiskajiem procesiem Krievijā. Te, domājams, apvienojās gan bailes no revolūcijas, gan no krievu kadetu un sociāldemokrātu revolucionārajiem izteikumiem, gan zināma vienalīdzība pret tautas ciešanām soda ekspedīcijas laikā, gan pār-mērīgā piesardzība personīgi neaizkaitināt patvaldības administrācijas pārstāvjus, izvairīties no politiski bīstamiem jautājumiem.

Par F. Grosvaldu to, iespējams, var teikt, bet nezina vai tā var spriest par K. Burkevica klusēšanu. Manuprāt, politiskā piesardzība nebija viņa stiprā puse. Par to liecina viņa turpmākā biogrāfija. K. Burkevics politiski tik ļoti sarežģītajā laikā kā 1919. gada aprīlī iesaistījās A. Niedras valdībā par satiksmes un darba ministru.¹⁰⁶ Varbūt vienkāršoti šo faktu var skaidrot ar to, ka I un II Valsts domē neapsprida uz Baltiju attiecošus saimnieciskos jautājumus, bet par visas Krievijas impērijas tālāko politiskās attīstības ceļu viņiem vēl nebija izveidojušies savi uzskati. Nenoliedzami pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes un gubernu provinciālpodomju latviešu deputātus bija ietekmējis 1905.–1907. gada demokrātiskās revolūcijas vēriens un tam sekojošās reakcijas izpausmes. Latviešu deputāti bija revolūcijas pretinieki, bet tai pašā laikā revolūcija viņiem bija pavērusi ceļu, lai uzsāktu enerģisku un nesamierināmu cīņu ar baltvāciešiem par latviešu zemkopju saimniecisko pozīciju nostiprināšanu. Lai atrisinātu šos ilgajos gados sasāpējušos jautājumus, pats galvenais bija panākt latviešiem vienādas tiesības ar baltvāciešiem vietējā pašvaldībā un saimnieciskajā dzīvē.

Revolūcijas laikā sabiedrība plaši varēja iepazīties ar jautājumu par pāri kārtām stāvošas zemes pašvaldības izveidi ar autonomijas jēdzienu. Dažādie preses izdevumi šos jautājumus izgaismoja atšķirīgi, un it sevišķi tāpēc sabiedrībā par tiem tika radīta vēl lielāka interese. Dabiski izvirzījās jautājums, kā pašvaldība izveidojama un kā tā latviešu etnogrāfiskajā teritorijā attīstīsies. Šīs problēmas risināšanā priekšroka pienācās latviešu revolucionāriem ar sociāldemokrātiem priekšgalā. Tomēr, neskatoties uz revolūcijas dalībnieku un līdzjutēju panākumiem pašvaldības jautājumu teorētiskajā un praktiskajā īstenošanā, arī latviešu pārējās sabiedrības aktīvākajās aprindās neatgriezeniski nostiprinājās nepieciešamība pēc visu iedzīvotāju pārstāvētas pašvaldības izveides. Par to liecību sniedz latviešu deputātu, kas nebūt nebija revolucionāri, darbība reformu projektu apspriešanas institūcijās. Un tā revolūcijas gados veidojās aizsākumi latviešu etnogrāfiskās apdzīvotās teritorijas pašvaldības problēmas risinājumam sociāldemokrātu revolucionārajā izpratnē un vājāk izteiktajā latviešu zemkopju zemes īpašnieku izpildījumā. Revolūcijas laikā izskanējušie jautājumi par zemes pašvaldību un autonomiju

kļuva par pirmo pamatu latviešu tautas virzībai uz valstiskuma apjēgu. Abstrahējoties var pieņemt, 1905.–1907. gada demokrātiskās revolūcijas laikā I un II Valsts domē, pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomē, gubernu provinciālpadomēs un to apakškomisijās iezīmējās kaut kas līdzīgs vieniem no pirmajiem latviešu deputātu vārgajiem parlamentāro, publisko politisko un saimniecisko debašu aizsākumiem. Tās bija ļoti pamācošas sabiedriskās aktivitātes, kam pieņemto likumu robežās vajadzēja nodrošināt latviešu tautas saimnieciskās un garīgās dzīves attīstību. No I un II Valsts domes un pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora padomes, Vidzemes un Kurzemes gubernu provinciālpadomju latviešu deputātiem izauga vairāki Latvijas brīvvalsts politiskie un saimnieciskie darbinieki.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Jānis Bērziņš (2013). Provinciālpadomju izveide un latviešu deputātu vieta tajās (1906–1907). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 68., 69., 73. lpp.
- ² Autors ar nosaukumu “zemnieks” saprot zemkopi.
- ³ V. Zemtsev (1909). *K voprosu o zemskom samoupravlenii v Pribaltiiskom krae*. Rīga: Tipografija I. Alksne.
- ⁴ Bērziņš. Provinciālpadomju izveide un latviešu deputātu vieta tajās, 60.–88. lpp.; Jānis Bērziņš (2014). Ieskats Latvijas sabiedrības uzskatos par pašvaldības reformu (1906–1907). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2, 120.–138. lpp.
- ⁵ Latviešu presē sastopama norāde, ka Ā. Linde atteicās no šī pienākuma. – *Rīgas Avīze*, 16.07.1907. Taču tas neatbilst īstenībai, jo zem Baltijas zemstes pašvaldības projekta, kurš galējo variantu ieguva padomes 1907. gada 16.–20. jūlija sēdēs, starp padomes locekļiem ir uzrādīts arī Ā. Lindes vārds. – *Lifliandskie gubernskiiia vedomosti*, 20.08.1907.
- ⁶ *Zemkopis*, 11.10.1906.
- ⁷ *Latvija*, 16.03.1907.; *Rīgas Avīze*, 16.07.1907.
- ⁸ Bērziņš. Provinciālpadomju izveide un latviešu deputātu vieta tajās, 69. lpp.
- ⁹ *Pēterburgas Vēstnesis*, 28.07.1907.
- ¹⁰ *Latvija*, 23.07.1907.
- ¹¹ Pagaidu Baltijas ģenerālgubernatora īpašo apspriežu žurnāls, 14.07.1906. sēde [kr. val.]. *Latvijas Nacionālais arhīvs – Latvijas Valsts vēstures arhīvs* (turpmāk: LNA-LVVA), 6989–1–33, 28. lp.; *Arājs*, 24.07.1906.
- ¹² *Zemkopis*, 20.12.1906.; *Latvija*, 16.12.1906.
- ¹³ *Rīgas Avīze*, 28.09.1906.; *Baltische Tageszeitung*, 04.10.1906.

- 14 Baltijas ģenerālgubernatora padomes ieteiktie jautājumi gubernu padomju apspriešanai [kr. val.]. *LNA-LVVA*, 6989–1–30.
- 15 *Baltische Tageszeitung*, 29.09.1906.
- 16 *Rīgas Avīze*, 12.08.1906.
- 17 *Balss*, 29.09.1906.
- 18 *Rigasche Rundschau*, 28.09.1906.
- 19 *Mūsu Laiki*, 14.10.1906.
- 20 *Zemkopis*, 11.10.1906.
- 21 *Latvija*, 04.10.1906.
- 22 Kurzemes gubernas sagatavošanas komisijas žurnāls [kr. val.], 03.10.1906. *LNA-LVVA*, 6989–14–27, 129.–130. lpp.
- 23 1892. gadā Kandavas miests ieguva sašaurinātas pilsētas tiesības. 1893. gadā ievēlēja pirmo pilsētas domi un pirmo pilsētas vecāko. Vācu okupācijas laikā 1917. gadā Kandavai piešķīra pilsētas tiesības. – www.kandava.lv/novads/vesture.
- 24 Kurzemes gubernas sagatavošanas komisijas žurnāls [kr. val.], 03.10.1906. *LNA-LVVA*, 6989–14–27, 129.–130. lpp.
- 25 *Zemkopis*, 11.10.1906.
- 26 *LNA-LVVA*, 6989–1–29, 46. lp.; *Baltische Tageszeitung*, 05.10.1906.; *Latvija*, 05.10.1906.; Kurzemes gubernas sagatavošanas komisijas žurnāls [kr. val.]. *LNA-LVVA*, 6989–14–27, 133.–134. lpp.
- 27 *Zemkopis*, 11.10.1906.
- 28 *Latvija*, 04.10.1906.
- 29 *Turpat*, 11.10.1906.
- 30 *Rizhskii vestnik*, 13.10.1906.
- 31 *Latvija*, 21.11.1906.; *Zemkopis*, 20.12.1906.
- 32 *Rīgas Avīze*, 16.07.1907.
- 33 *Latvija*, 21.11.1906.; *Zemkopis*, 29.11.1906.
- 34 *Rīgas Avīze*, 20.07.1907.; *Pēterburgas Vēstnesis*, 25.07.1907.
- 35 *Rīgas Avīze*, 18.07.1907.
- 36 *Latvija*, 22.11.1906.
- 37 *Baltische Tageszeitung*, 06.10.1906.; *Rīgas Avīze*, 25.11.1906.; *Balss*, 21.11.1906.
- 38 *Rīgas Avīze*, 23.11.1906.
- 39 *Latvija*, 22.11.1906.
- 40 *Balss*, 21.11.1906.
- 41 *Zemkopis*, 29.11.1906.
- 42 *Latvija*, 22.11.1906.; *Zemkopis*, 29.11.1906.
- 43 *Balss*, 21.11.1906.
- 44 *Latvija*, 22.11.1906.; *Zemkopis*, 29.11.1906.
- 45 *Turpat*.
- 46 *Balss*, 22.11.1906.
- 47 *Zemkopis*, 29.11.1906.
- 48 *Balss*, 22.11.1906.

- ⁴⁹ *Rīgas Avīze*, 10.10.1906.
- ⁵⁰ *Balss*, 22.11.1906.
- ⁵¹ *Zemkopis*, 20.12.1906.; *Latvija*, 16.12.1906.
- ⁵² *Zemkopis*, 20.12.1906.
- ⁵³ Turpat; *Latvija*, 16.12.1906.
- ⁵⁴ *Zemkopis*, 20.12.1906.
- ⁵⁵ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 47. lp.
- ⁵⁶ Turpat.
- ⁵⁷ *Latvija*, 16.12.1906.
- ⁵⁸ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 48. lp.; Apakškomisijas locekļu īpašas domas pie zemes pašpārvaldes projekta, 1906 [kr. val.]. *LNA-LVVA*, 6989-14-27, 323. lp.
- ⁵⁹ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 49. lp.; *Zemkopis*, 20.12.1906.; *Latvija*, 16.12.1906.
- ⁶⁰ Pagasta un zemstes pašpārvaldes reorganizācijas jautājuma apakškomisijas žurnāls [kr. val.], 1906. *LNA-LVVA*, 6989-14-27, 149. lpp.
- ⁶¹ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 49. lp.
- ⁶² Turpat.
- ⁶³ *Latvija*, 16.12.1906.
- ⁶⁴ V. Zemtsev. *K voprosu o zemskom samoupravlenii v Pribaltiiskom krae*, s. 7, 8; *Latvija*, 16.12.1906.
- ⁶⁵ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 49. lp.; *Latvija*, 18.12.1906.
- ⁶⁶ *Latvija*, 18.12.1906.
- ⁶⁷ Turpat.
- ⁶⁸ Turpat.
- ⁶⁹ Turpat, 20.12.1906.
- ⁷⁰ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 50. lp.
- ⁷¹ Pagasta un zemstes pašpārvaldes reorganizācijas jautājuma apakškomisijas žurnāls [kr. val.], 1906. *LNA-LVVA*, 6989-14-27, 150. lpp.
- ⁷² Turpat.
- ⁷³ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 50. lp.
- ⁷⁴ Turpat; Pagasta un zemstes pašpārvaldes reorganizācijas jautājuma apakškomisijas žurnāls [kr. val.], 1906. *LNA-LVVA*, 6989-14-27, 141. lpp.
- ⁷⁵ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 50. lp.
- ⁷⁶ *Zemkopis*, 06.12.1906.; Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 51. lp.
- ⁷⁷ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989-1-29, 53. lp.

- ⁷⁸ *Latvija*, 22.12.1906.
- ⁷⁹ Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989–1–29, 55. lp.
- ⁸⁰ Turpat.
- ⁸¹ *Latvija*, 22.12.1906.
- ⁸² Turpat, 23.12.1906.
- ⁸³ Kurzemes reformu sagatavošanas komisijas priekšsēdētājam no Ilūkstes apr. zemnieka Justina Ignata d. Gricana. Paskaidrojums [kr. val.], 20.12.1906. *LNA-LVVA*, 6989–14–27, 205. lp.
- ⁸⁴ *Zemkopis*, 13.12.1906.; Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989–1–29, 56. lp.
- ⁸⁵ *Latvija*, 23.12.1906.; Kurzemes zemstes pašvaldības projekts [kr. val.], 12.1906. *LNA-LVVA*, 6989–1–29, 56. lp.
- ⁸⁶ *Zemkopis*, 20.12.1906.
- ⁸⁷ *Rizhskii vestnik*, 14.10.1906.
- ⁸⁸ *Latvija*, 18.07.1907.
- ⁸⁹ *Rīgas Avīze*, 08.06.1907.
- ⁹⁰ Turpat, 14.07.1907.
- ⁹¹ *Rizhskii vestnik*, 13.07.1907.; *Latvija*, 13.07.1907.
- ⁹² *Rīgas Avīze*, 18.07.1907.
- ⁹³ Turpat.
- ⁹⁴ *Pēterburgas Vēstnesis*, 28.07.1907.
- ⁹⁵ *Rīgas Avīze*, 18.07.1907.
- ⁹⁶ *Rizhskii vestnik*, 27.07.1907.
- ⁹⁷ *Latvija*, 23.07.1907. Presē sastopami arī nedaudz atšķirīgi aprēķini, bet būtība no tā nemainās. *Rīgas Avīze*, 18.07.1907.
- ⁹⁸ *Latvija*, 23.07.1907.
- ⁹⁹ *Rīgas Avīze*, 18.07.1907.
- ¹⁰⁰ Turpat.
- ¹⁰¹ Turpat, 20.07.1907.
- ¹⁰² *Latvija*, 23.07.1907.
- ¹⁰³ Proekt vvedenie v Pribaltiiskikh guberniikh zemskogo samoupravlenia, virabotannii Osobim pri Vr. Pribaltiiskom generalgubernatore Sove-shchaniem v zasedaniiakh 16–20 iiulia 1907 goda. *Lifliandskie gubern-skiia vedomosti*, 20.08.1907.
- ¹⁰⁴ *Latgales Vēstnesis*, 21.08.1936.; Arveds Švābe, Aleksandrs Būmanis, Kārlis Dišlers (red.) (1934–1935). *Latviešu konversācijas vārdnīca*, X sēj. Rīga: A. Gulbis, 20175. sl.; Margērs Skujenieks (1916). *Vietējā pašvaldība Baltijā*. Maskava: Maskavas studējošo Latviešu palīdzības biedrības apgādībā, 56.–62. lpp.; P. Valters (2001). *Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos*. Rīga: Divergens, 147. lpp.
- ¹⁰⁵ *Latvija*, 23.07.1907.; *Rizhskii vestnik*, 27.07.1907.
- ¹⁰⁶ Ādolfs Šilde (1976). *Latvijas vēsture 1914–1940. Valsts tapšana un suverēnā valsts*. Stokholma: Daugava, 306. lpp.

THE ACTIVITIES OF THE LATVIAN DEPUTIES
IN THE PROVINCIAL COUNCILS IN DRAFTING
A REFORM OF *ZEMSTVO* LOCAL GOVERNMENT
(1905–1907)

Jānis Bērziņš

Dr. habil. hist., leading researcher at the Institute of the History of Latvia, University of Latvia.

Scientific interests: history of Latvia at the 2nd half of the 19th century, history of the working class in the 19th century and at the beginning of the 20th century, history of the 1905 revolution, history of the economy of the Republic of Latvia.

E-mail: j.beerzinsh@gmail.com

In the Baltic one of the most important reforms demanded in the revolution was reform of the *zemstvo* system of local government. Preparing a reform project in this field was the task of the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic and the provisional councils established through election, based on the instructions of the monarch's *ukaz* of 28 November 1905. The aim of the paper is to reveal the significance of the issue of *zemstvo* local government for the Latvian people, characterise the views on the issue of local government expressed by the Latvian deputies on the Provisional Council of the Governor-General of the Baltic and the Provincial Councils of Livland, and Courland and examine the activities of the deputies, taking into account that the elected Latvian and Estonian representatives had the possibility for the first time in the history of these peoples to discuss these issues with the Baltic German nobles and representatives of the towns in elected institutions, and to express their views on issues relating to local government in the Baltic Provinces and the counties.

This study makes use of the records in the collection of the Provisional Governor-General of the Baltic kept at the Latvian State Historical Archives, as well as the German and Latvian press.

Key words: local government reform, aims of the nobles' deputies, activities of Latvian deputies, *zemstvo* local government project.

Summary

The 1905–1907 democratic revolution in Russia brought to the fore the demand for urgently needed socio-political change. In the Baltic one of the major demands of the revolution was reform of the *zemstvo*

system of local government. Drafting this reform was a task of the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic as well as the Livland and Courland Provincial Councils, elected in accordance with an *ukaz* issued by the monarch on 28 November 1905. The supreme authority was the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic. However, even this institution only had an advisory role with respect to legislation. Its task was to bring together and draft proposals on issues requiring reform, which had previously been discussed at the provincial councils, and then to submit the prepared material to the supreme legislative bodies of the Russian state. Involved in the discussion of the reform projects were 33 Latvian representatives of the peasantry and the towns. The aim of the article is not so much to trace the extensive activities of the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic and the Provincial Councils in the course of the drafting of the *zemstvo* local government reform as to uncover the significance of the *zemstvo* issue for the Latvian people, characterise the views of the Latvian deputies on the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic, and the Provincial Councils of Livland and Courland on the issues of local government. To look at the activities of the deputies, taking into account that the elected representatives of the Latvians and Estonians had the possibility within these institutions for the first time in the history of these peoples to discuss the issues of the local government of the Baltic provinces and the counties with the Baltic German nobles and town deputies, and set out their views, seeking to justify and defend them in competition with proposals from the much better educated Baltic German representatives, who had considerable experience of local government. This theme in the history of Latvia has not previously been considered from such a perspective. The study is based on the records of the meetings of the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic and the Courland Provincial Council, and extensively utilises the Latvian, German and Russian press.

The Latvian deputies on the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic, and the Livland and Courland Provincial Councils were opponents of the democratic revolution of 1905–1907, but the scale of the revolution and the revolutionary activities of the Social Democrats had opened the way for them to begin an irreconcilable struggle with the Baltic German nobles in defence of their interests.

At these meetings the Latvian deputies tried to resolve long-standing grievances, the main issue being the attainment of equal rights for Latvians in relation to the Baltic German nobility in local authorities and economic life. The discussion of the local government issue was widely covered by the press. Thus, the public learned that the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic and the Provincial Councils, where the Baltic Germans had ensured they had a majority, were not able to come up with a draft for local government reform that could serve the interests of the native Latvian and Estonian population. In spite of these difficulties, the years of the revolution provided the beginning of an approach to the issue of local government, as perceived by the revolutionary Social Democrats, and expressed less forcefully by the Latvian peasantry and intellectuals. The ideas voiced during the revolution about local government and autonomy became the initial impetus for the Latvian people's shift towards a perception of statehood. We may consider that the discussion at the Council of the Provisional Governor-General of the Baltic, and the Livland and Courland Provincial Councils marked the beginning of something resembling one of the first small-scale public parliamentary political and economic debates by Latvian deputies. It was an instructive form of public activity, which, within the limits of the legislation to be passed, had to ensure the development of the economic and spiritual life of the Latvian people. The activities of the Latvian deputies, who participated in the discussion on the local government reform project, provided the first opportunity for people to prepare for the democratic, national activities of the future. The extensive activity contributed to the emergence of a number of statesmen and business leaders of the future independent Latvia.

Iesniegts 22.01.2014.